

ELS LÍMITS DE LA
DIÒCESI DE GIRONA
EN EL MONTSENY I LES
GUILLERIES

JOAN ILLA

El Montseny des d'antuvi, ha estat la fita, el punt de confluència d'administracions territorials diverses, entre elles els antics comtats de Barcelona, Girona i Osona, amb els seus corresponents bisbats.

Les antigues divisions religioses medievals limítrofes en aquesta gran fita natural que és el Montseny s'han mantingut fins a l'actualitat. Només alguns canvis han tingut lloc en els darrers mil anys, entre ells la pèrdua el 1827 de Sant Marçal del Montseny per part de la diòcesi de Vic i la seva incorporació a la de Barcelona.¹

En canvi, els límits entre el bisbat de Barcelona i el bisbat de Girona es mantenen pràcticament inalterats fins al 1957,² quan la parròquia de Sant Martí de Riells amb la seva sufragània de Sant Llop de Viabrea, va passar de la diòcesi de Barcelona a la Girona, en temps del poeta i rector de la dita parròquia, Mn. Pere Ribot.

No obstant això, també en els límits de la demarcació gironina hi hem trobat una petita diferència que es produeix en el segle XIX respecte a la divisió antiga medieval. Es tracta d'un petit tram que va des de coll sa Ferrera a coll sa Mola, seguint l'antic camí Marçaler, antic camí que marcava des de temps remots la línia divisòria de les demarcacions de Girona i Barcelona. En aquesta nova delimitació, descrita al 1861, la frontera s'estableix al cim de les Agudes, superant doncs l'antic camí quant a cota, i cercant els límits municipals i administratius.

En aquest treball volem fer un repàs als límits de la diòcesi de Girona vers el Montseny i part de les Guillerries, des de les primeres notícies de què disposem d'inicis del segle X fins als canvis observats en el document de 1861 provinent de l'arxiu parroquial d'Arbúcies.

Les primeres notícies que fan referència als límits del bisbat de Girona en vers a les terres més properes al massís del Montseny, són de l'1 de novembre del 886, en el precepte del rei franc Carles el Gros, donat a petició del bisbe Teuter, a fi de confirmar els béns de la Seu de Girona. Entre els béns confirmats s'esmenta la vila anomenada Sauleda amb les seves afrontacions: *in supradictum comitatum Gerundense, villam que vocatur Elzeda cum omnibus adjacentis suis, hoc est, ab oriente per semitam que pergit usque ad Ribamfractam, a meridie a Cruce usque ad confines Arbutie, de parte occidentis usque ad Johanneto, et de septentrione per rivulum qui vocatur Vallis Urcea et pervenit ad Sanctam Columbam usque ad*

aliam ripam alvei, d'aquest document s'extreuen varis topònims propers a la dita zona: Sauleda, Arbúcies, Joanet i la riera de Vallors.

Més endavant, en l'acta de consagració i dotació de l'església parroquial de Sant Quirze d'Arbúcies, que és el document més important que fa referència als límits del bisbat de Girona en la regió del Montseny i part de les Guílleries, tot just a inicis del segle X, detalla amb precisió una sèrie de noms de lloc de la zona.

Malgrat que el document no sigui l'original, i per tant és el resultat de quatre còpies, això sí, autenticades per mà de notaris. I tal i com diuen els experts, l'autenticitat, el "dring" de la sinceritat, no obstant això, es troben en el mateix text.

Aquest document, doncs, ens confirma que el sis de febrer de l'any 923, el bisbe Guiu de Girona, fou vingut a Arbúcies a consagrar l'església, que sota l'advocació de Sant Quirze màrtir, el noble Gairibert acabava de construir per voluntat pròpia i a càrrec seu a la vall d'Arbúcies.

L'acta de consagració esmenta els donatius de Gairibert i del prevere Artemi. Tots dos donaren objectes i llibres de culte, com dos missals, dos antifoners i un col·lectari. Dels objectes s'esmenten: una casulla, un pal·li, dos calzes amb patena, quatre campanes i un encenser.

La generositat de Gairibert va més enllà, dotà a la nova església amb cases i terres que li pertanyien en haver-les rebut en herència del seu pare Baró. D'aquestes terres hi consta: un predi junt a l'església, que va del torrent que avui diem dels Capellans, fins a la riera d'Arbúcies, en un altre lloc, un camp situat en les Forces, el qual termenejava amb l'estrada o camí públic, i finalment, una vinya de cinc mujades de cabuda.

El bisbe, per la seva part, assignà pel sosteniment de la nova parròquia els delmes i en fixà els límits de la seva extensió.

L'escriptura detalla molt bé el perímetre o rodalia de la parròquia, que es correspon perfectament amb la part alta de la vall natural de la riera d'Arbúcies, hereva probablement d'una demarcació o territori administratiu més antic. En aquest moment, en ple segle X l'organització religiosa i la política anaven unides de tal forma que resulta pràcticament indestruïble l'una de l'altra.

En aquesta rodalia s'esmenta primerament la vila *Lordaresa* (vall de Lliers) amb els seus termes i l'església de Santa Maria, el Puig Aguilar, el coll de Bordoriol, i el camí públic que va a Sant Marçal (fins aquí els límits són amb el bisbat de Vic, per seguir ara amb els de Barcelona). Segueix pel camí a coll sa Farrera i el vil·lar de la Nespla, amb els seus termes i adjacències, el Graners i Vilanova amb el seus termes fins al puig Camidelles i fins el coll *Loter* (coll de Te) i fins el *Gausac* (Guacs) amb els seus termes, i fins a la mateixa vora de la meitat del puig Massanes, seguint per les Falgueres i

la casa de Sant Climent amb els seus termes i adjacents, amb els masos de Montsoriu amb totes les seves tinences. Fins aquest punt es correspon amb els límits dels bisbats i els turons del Montseny, i a partir d'aquest punt el límit de la rodalia es confronta amb els límits parroquials dins el mateix bisbat de Girona, així trobem la meitat de l'extensió de Montsoriu i els masos *Juniari* (Juià) amb totes les seves pertinençes i la casa de Sant Iscle amb les seves pertinençes fins al molí Ferriol, el vilar anomenat Vaca Morta amb els seus termes fins al Puig *Dodoni* (Puig d'Ull) i la meitat del camp de Sant Segimon i masos de *Poses* (de Pous) amb els seus límits, i el mas de Mollfulleda amb els seus termes, el vilar Bodaixó amb els seus termes fins al coll de Rourell. I a partir d'aquí torna altra volta a certificar els límits amb el bisbat de Vic i les parròquies veïnes, hi trobem el vilar anomenat *Tres Miseros* i el vilar dit Romegós i el vilar Belletes amb els seus termes i el vilar Falgueres amb els seus límits i termes fins al puig de Pla Vell i el vilar anomenat Casaleda amb els seus termes i la casa de Sant Pere amb els seus termes fins a la mateixa Serra que és sobre el mas de Parés i passant el mateix terme amb la casa de Sant Nazari fins al puig de sobre el camp d'Ulf (Pla d'Úfol).

Els límits de la rodalia del 923 s'han mantingut fins als nostres dies amb molt poques variacions, llevat alguns d'ells sorgits per diverses disputes i enfrontaments entre diferents rectors d'Arbúcies i de les parròquies veïnes sobretot per qüestions de delmes.

En aquests casos de confrontaments, el rector de la parròquia d'Arbúcies en la seva defensa sempre mostrava la seva rodalia, que segons una nota de Mn. Antoni Puig, ecònom regent de la parròquia entre 2807 i 1814, la rodalia era una espècie de mapa o croquis del territori parroquial, tenia una mida d'uns quatre o cinc pams en quadre, que amb la major claredat i evidència, marcava els límits i confins d'aquesta parròquia amb les veïnes. Aquest valuós document es va perdre en la guerra del francès.

Com ja hem esmentat suara, hem trobat en l'arxiu parroquial d'Arbúcies un altre document interessant que fa referència a la línia divisòria de la demarcació del bisbat de Girona, envers les de Barcelona i Vic, el qual detalla amb molta precisió les fites, mollons i topònims. El document fou encarregat l'any 1861, segons un manament del bisbe de Girona Florentino Lorente Montón, als mossens Ramon Banús d'Arbúcies i Josep Moy de Breda, ajudats per experts de la contrada. Els ecònoms feren un seguiment de tot el territori fronterer amb el bisbat de Barcelona, des de la Tordera fins a Sant Marçal, per continuar amb els límits amb el bisbat de Vic fins arribar a la parròquia de Sant Miquel de Cladells.

L'acta signada pels dos mossens a 20 de novembre de 1861, i traduïda del castellà, s'expressa així:

L'anomenada taula dels tres bisbes.

El bisbat de Girona acaba en el marge dret del riu Tordera i en el punt anomenat Llobatera segueix continuant pel marge esquerra en una tirada d'un quart d'hora, fins a la confluència de la riera de Breda, d'aquí segueix pel marge esquerre de dita riera en una tirada de mitja hora, fins al gual del mas Avellana de Breda; en el marge dret i al peu del camí de can Pi de Viabrea hi ha un molló, que indica a un altre que hi ha a l'extrem del quintà del mas Ribes de Breda, i aquest amb un altre que voreja el camí del mas Guingueta de Viabrea, li serveix de terme per una tirada d'un quart d'hora, formant quasi un semicercle. Torna a tenir altra vegada per límit el marge esquerre de la riera per una tirada d'un quart d'hora, fins arribar al prat de can Pega de Riells, a la ribera i al peu del camí que va de Breda a Riells hi ha un molló que indica amb altres dos al nord-est, l'un en la Bruguera del Parró; i l'altre en possessions d'en Cortina de Breda, li serveixen de terme per una tirada d'un quart d'hora fins arribar a una petita fondalada anomenada Sot d'en Mas, d'aquí segueix pel marge esquerre del torrent anomenat Repiaix, darrera del castell o torre de Montsoliu, fins a un molló que es troba en una altra fondalada denominada Sot d'en Jaume, que en dita Torre al nord i el serrat anomenat de Castellet al sud, ve formant una línia quasi recta. Des d'aquest molló es dirigeix formant una línia corba lleugerament pronunciada, a un altre en el pla de la vinya de la casa de Fogueres de Montsoliu, que indica amb un altre en mig del camp de dita casa i aquest amb un de sobre l'anomenat Tabal de Riells sobre el camí i aquest amb un altre en el pla de Sant Climent un xic

enrere i al nord de l'anomenat Turó dels Llops. Forma la demarcació fins al punt anomenat Malacara amb molló a l'extrem o una mica més enllà del camp de la Clota de la casa de Sant Climent. D'aquí segueix en direcció a oest, puja al cim del puig anomenat Montfort, baixa a la collada de sobre can Romualdo de Riells, on hi ha un altre molló, que dirigeix al que es troba al peu de la Collada Xica prop de les Fontiques, i des d'aquest deixant el cim de la serra es dirigeix per una falda al nord a una penya marcada per una creu, a l'extrem del quintà de Vallicrosa d'Arbúcies, d'aquí puja a la collada de la Creu, amb molló més avall del cim de Murtulés, d'aquest al coll dels Estalviats sobre la Casanova d'en Puig, d'aquí a les Saleres de la Feixa Llarga, d'aquest a la Roca del Malcompàs, un xic abans del quintà del mas Coll de Te, d'aquí a una fondalada més enllà del mas també amb molló prop del camí que va al Santuari de Sant Marçal, i d'aquí seguint el torrent fins a la confluència en la riera de Vilanova i seguint dita riera per l'Artiga d'en Quadres fins a pujar al punt més alt del cim de les Agudes del Montseny, a on també hi ha un molló. Després seguint les crestes baixa als Casellets, Collsaciureda, Pla d'en Jepxic, Pla d'en Mon, Coll Saferrera, Puidou fins a la Creu de Sant Marçal, on acaba la línia divisòria dels bisbats de Girona i Barcelona.

Comença en aquest punt la línia que divideix les diòcesis de Girona i Vic, la qual havent vingut des del començament en el riu Tordera, com fins ara ha anat constantment en direcció sud-est a sud-oest amb declinacions accidents segons l'orografia natural, ve ara a formar un semicercle cap al nord i nord-est.

Reprenent en l'esmentada creu i seguint el camí anomenat Marçaler, passa al Grau de Rigròs, d'aquí al coll de la Casanova d'en Crous, d'aquest al de Bordoriol, a on deixa dit camí i seguint la carena es dirigeix a la Torre Telegràfica de les Escaredes, baixa després per un serrat a coll de Cidés, d'aquí a Pla de Castell de Dalt, d'on inclinant-se cap al nord, va a un molló que hi ha en un serrat sobre el camp de Pla d'Úfol d'Arbúcies, baixa per darrere de can Carbasser, i seguint el torrent i el límit de la propietat del Mataró de Cerdans, baixa per darrere de can Nan Vilà, i travessa la riera de can Tordera, passant per darrere de dita casa, llavors seguint el serrat va al que està sobre el camp de Giral Esteve, que travessant-lo en direcció al nord puja al casal de Frigol, Collsafiguera, i casa de Pla de Pigots a un camp sobre aquesta casa. Des d'aquí tornant a l'est segueix el camí que va a Vic des de Pla de Parés una petita tirada de menys d'un quart d'hora, fins al punt en què el camí trenca en angles rectes la serra, des d'on seguint dita serra al nord va a parar al seu cim en el punt anomenat Casernes.

Concloent el predit semicercle, torna constantment a l'est o nord-est amb petites declinacions. Baixant doncs de dit Casernes per la part del sud-est, i seguint una sèrie no interrompuda de mollons, passa a la plana de Fàbrega,

segueix el serrat o esquei, passa a l'altre de Mascoll, al de Puig Oriol, Esquei de Casaledes, Coll dels Tres Termes, va a un molló, i d'aquest a un altre del mateix Esquei de Casaledes, al coll de sota Els Escardissos, i d'aquí a un altre molló, que està en el camí de can Jaume Moragues, que indica amb un altre de sobre el quintà de dita casa, llavors al coll de pla Vell, d'aquest al de davant i a migdia de la Casanova d'en Fàbregues, d'aquí a una roca davant el serrat o turó de la Moneda, d'aquesta a una altra més enllà davant al mateix serrat, d'aquesta a una altra cap a la casa de la Barraca d'en Torra, segueix els límits de la propietat d'en Moragues i d'en Torra, per la part de dalt; d'aquí a una roca prop de les cases Barraca i Nanè, d'aquesta a una altra que divideix la de Barraca i Illa, d'aquesta seguint l'indicat límit a un molló davant la casa d'en Magí; llavors passa per darrera del molí de l'Aulet d'Arbúcies, travessa la riera dirigint-se a un molló sobre el quintà anomenat Belletes de dit Aulet, que s'indica amb un altre en la serra de Puigsamoca, i aquest amb un altre, que seguint la mateixa direcció per la falda de la serra, està a prop del camí ral que va d'Arbúcies a Joanet, quasi al mig de la serra des de la riera a Joanet; llavors ve un altre en la serra o esquei sobre el coll de Plamusquita, des d'on inclinant-se un xic al nord-est segueix la carena de la serra del Raurell, i d'aquí segueix la línia divisòria de la propietat de Mollfulleda d'Arbúcies, amb camí una petita tirada, fins poc abans d'arribar al cim del turó de Talrà, el límit de dita parròquia d'Arbúcies amb la de Sant Miquel de Cladells d'aquest bisbat, i la de Joanet de Vic.

Pren constantment la direcció al nord, si bé començant amb un semicercle obert a l'est que ve a formar la del Cladells.

Acaba en el senyalat punt la parròquia d'Arbúcies i comença la de Sant Miquel de Cladells, que afronta amb la de Joanet començant en el Pla dels Pins, i segueix els límits que divideixen la propietat de la Cortina de Sant Miquel, del mas Rourell de Joanet, fins arribar a una fondalada anomenada Rabassada, d'aquí segueix la vall que està a l'oest del mas Guasch fins a trobar la riera de Joanet, a la vora de la qual segueix baixant fins a una peça de terra anomenada la Feixa Quimera; d'aquí segueixen els límits de la propietat del mas Riera de Sant Miquel amb els del mas Canaleta de Joanet amb direcció a un punt anomenat els Tres Pins, a on hi ha una penya amb una Creu. I d'aquesta passant per les terres del mas Corbera es dirigeix a la Rocafarroja; d'aquí baixa en direcció a la font de dita casa Corbera, des d'ella al bancal més alt del pla de la Civadera, d'aquí a la Pedra dels Evangelis, des d'on va seguint els límits que divideixen el mas Vilar de Sant Miquel de l'heretat d'Ux de Santa Margarida de Vallors, fins a trobar els que separen el mas Cendrosa de l'esmentat Ux.

Conclusivament podem dir que el mapa diocesà de Girona va subsistir fins a la creació dels arxiprestats,³ la base territorial dels quals, segons les

disposicions del Concordat de 1851, coincidia en termes generals amb la dels partits judicials. L'antic Ardiaconat de la Selva, que segons Pons i Guri oferia identitat humana al territori que anava d'Arenys de Mar a Girona, es veié d'aquesta manera obliterat. El document de l'arxiu parroquial d'Arbúcies ens permet copsar aquestes petites variacions frontereres ocorregudes en la segona meitat del segle XIX arran de l'adequació dels límits eclesiàstics diocesans als límits dels partits judicials vigents aleshores. Per altra banda, aquesta és una font documental excel·lent per a l'estudi dels topònims de turons, plans, colls... que ens apropa a l'orografia de la vall alta de la riera d'Arbúcies, en les seves dues vessants, la montsenyenca i la de Guillerries.

NOTES

1. E. JUNYENT, *La ciutat de Vic i la seva història*. Barcelona: Curial ed., 1994 (3 ed.), p. 423. O. CARDONA: *Montserrat*. Barcelona: Destino, 1977, p. 198. citat a: J. VILAMALA: *L'organització del territori diocesà. La divisió administrativa del bisbat de Vic i la seva evolució històrica*. Universitat de Barcelona AUSA · XXII · 156 (2005) p. 137-191 Patronat d'Estudis Osonencs p. 141

2. Segons el Concordat del 1953 i de l'intent d'adaptar les diòcesis als límits provincials.

3. Al principi les divisions administratives s'anomenaven deganats però des del decret episcopal de 20 de desembre de 1854, reajustat amb el decret de 20 de juny de 1855, s'anomenen arxiprestats.